

**OUERBEGELEIDING VIR DIE
KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE
MILIEUBENADEELDE KLEUTER**

deur

Wilna Vorster

**voorgelê as gedeeltelike vervulling van die
voorskrifte vir die graad**

**PHILOSOPHIAE DOCTOR
(nie-formele onderwys)**

in die

Fakulteit Opvoedkunde

Universiteit van Pretoria

**Promotor: Prof GV Ferreira
Mede-promotor: Dr SS le Roux**

2001

DANKBETUIGING

My opregte dank gaan aan:

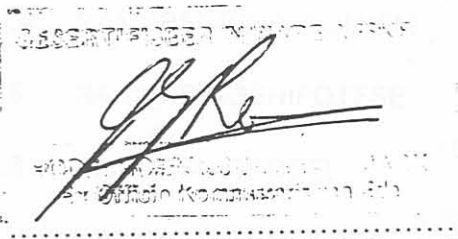
- Prof. G.V. Ferreira en dr. Susan le Roux vir hul bekwame en gewaardeerde leiding.
- Mnr. Andre Swanepoel en me. Elana Mauer vir die statistiese verwerking van data.
- Die onderwyseresse van Primêre Skool Witbank vir hulp met die invul van die vraelyste.
- Mev. Marita Erasmus vir haar hulp en bystand gedurende die afneem van die Aanlegtoetse vir Skoolbeginners.
- Mev. Arlene Jacobs vir al die moeite met die finale tikwerk.
- Me. Colette van Vuuren vir haar bemoediging en hulp.
- My dierbare en gerespekteerde ouers vir hul gedurige aanmoediging, belangstelling en vertroue in my gestel om 'n sukses van my studie te maak.
- My kinders, Nadia, Tanya en Izelle, vir al die opofferinge en begrip tydens al my jare van studie.
- Al my vriende en familie vir hul aanmoediging.
- ALLE EER AAN GOD VIR SY GENADE EN VIR DIE VERMOë EN KRAG WAT EK ONTVANG HET OM MY STUDIE TE VOLTOOI!!

VERKLARING

Hiermee verklaar ek, **Wilna Vorster**, dat hierdie navorsing my eie oorspronklike werk is en al die bronne wat gebruik is in die bibliografie opgeneem is.

.....
HANDTEKENING

2001/12/05
.....
DATUM

.....
KOMMISSARIS VAN EDE

2001/12/05
.....
DATUM

HOOFSTUK 2: DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER IN 'N MILIEU-BENADEELDE SITUASIE

	Bladsy
HOOFSTUK 1: INLEIDING, KONSEPTUALISERING EN PROBLEEM- STELLING	1
1.1 INLEIDING	1
1.2 AKTUALITEIT VAN DIE PROBLEEM	4
1.3 KONSEPTUALISERING	6
1.3.1 Ouerbegeleiding	7
1.3.2 Kognitiewe ontwikkeling	8
- Skoolgereedheid	8
- Leergereedheid	9
1.3.3 Milieu-benadeelde kleuter	10
1.4 NAVORSINGSPROBLEEM	11
1.5 NAVORSINGSHIPOTESE	12
1.6 NAVORSINGSDOEL	12
1.7 NAVORSINGSMETODE	13
1.8 NAVORSINGSPLAN	14

HOOFSTUK 2: DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER EN DIE MILIEU-BENADEELDE SITUASIE	15
2.1 INLEIDING	15
2.2 MILIEU-BENADELING	18
2.2.1 Die milieu-benadeelde situasie	18
2.2.2 Die gesin in die milieu-benadeelde situasie	20
- Die konsep gesin	20
- Die milieu-benadeelde gesin	21
- Deprivasie	26
- Verwaarlosing	35
2.2.3 Die milieu-benadeelde kind: kenmerke en agterstande	37
2.3 DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER	47
2.3.1 Inleiding	47
2.3.2 Die belangrikheid van vroeë ervarings van die kleuter	47
2.3.3 Hoe sien die kognitiewe ontwikkeling van die kleuter daaruit?	52
- Piaget se teorie van kognitiewe ontwikkeling	53
2.4 DIE ROL VAN BEGELEIDE LEERERVARINGE IN DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER	59
2.4.1 Inleiding	59
2.4.2 Die begeleide rol van die moeder	59
2.4.3 Die mens as faktor by begeleiding	60

2.5	DIE ONTWIKKELING EN VERRYKING VAN DIE METAKOGNITIEWE VAARDIGHED	62
2.6	DIE ONTWIKKELING VAN DIE KOGNITIEWE VAARDIGHED VAN DIE KLEUTER	63
2.6.1	Inleiding	63
2.6.2	Aandagtoespitsing	66
2.6.3	Taal	68
2.6.4	Motoriese vaardighede	70
2.6.5	Perseptuele vaardighede	73
2.6.6	Probleemoplossing	80
2.6.7	Geheue	82
2.7	DIE VERBAND TUSSEN PERSEPTUEEL-MOTORIESE FUNKSIONERING EN KOGNITIEWE FUNKSIONERING	82
2.8	SPEL EN EKSPLORASIE: DIE INVLOED OP DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER	87
2.8.1	Spel as leerwyse	88
2.8.2	Eksplorاسie	92
2.9	DIE INVLOED VAN DEPRIVASIE OP DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE MILIEU-BENADEELDE KLEUTER	93
2.10	DIE FORMULERING VAN RELEVANTE VERMOEDENS	95
2.11	SINTESE	97

HOOFSTUK 3: OUERBEGELEIDINGSPROGRAMME: ORIËNTERING, BEPLANNING EN EVALUERING	99
3.1 INLEIDING	99
3.2 DEFINISIES VAN OUERBEGELEIDING	101
3.3 TEORETIESE GRONDSLAE VAN OUERBEGELEIDING OP MAKRO-OPVOEDKUNDIGE VLAK	102
3.3.1 Enkele verskille tussen ouerbegeleiding op mikro- en makro- vlak	102
3.3.2 Doelwitte van ouerbegeleiding op makro-vlak	103
3.3.3 Ouerbegeleiding: Makrostrategieë en Makromodi	103
3.3.3.1 Strategieë gerig op ouerleiding	104
3.3.4 Modi gerig op oueropleiding	108
3.3.4.1 Die groepmodus	109
3.3.5. Groepleiers	110
3.4 'N HISTORIESE OORSIG	111
3.4.1 Die Verenigde State van Amerika	111
3.4.2 Japan	114
3.4.3 Pole	114
3.4.4 Israel	115
3.4.5 Die Republiek van Suid-Afrika	115

3.5	SINTESE	117
3.6	OUERBEGELEIDINGSPROGRAMME VIR MILIEU-BENADEELDE OUERS: BEPLANNING EN EVALUERING	118
3.6.1	Inleiding	118
3.6.2	Noodsaaklikheid van ouerbegeleiding vir milieu-benadeelde ouers	120
3.6.3	Beginsels wat in gedagte gehou moet word met die beplanning van ouerbegeleidingsprogramme vir milieu-benadeelde ouers	120
3.7	WYSES WAAROP MILIEU-BENADEELDE OUERS BEREIK KAN WORD	124
3.8	KOSTE-EFFEKTIWITEIT VAN OUERBEGELEIDINGSPROGRAMME	125
3.9	SUID-AFRIKAANSE OUERBEGELEIDINGSPROGRAMME	126
3.10	OUERBEGELEIDINGSPROGRAMME IN DIE BUITELAND	127
3.10.1	Die Hippy-program	127
3.10.2	Head Start	128
3.10.3	Parents as Teachers	130
3.10.4	Ander ouerbegeleidingsprogramme vir milieu- benadeelde kinders in die buiteland	133
3.10.5	Faktore wat die sukses van ouerbegeleidingsprogramme beïnvloed	134
3.10.6	Toepaslikheid van buitelandse ouerbegeleidings- programme in Suid-Afrika	134
3.11	SINTESE	135

HOOFSTUK 4: NAVORSINGSONTWERP: DIE EMPIRIESE ONDERSOEK

4.1	INLEIDING	137
4.2	NAVORSINGSONTWERP	137
4.2.1	Keuse van instrument	137
4.2.2	Ontwikkeling van die vraelys	138
4.2.2.1	Gegewens rakende die sosio-ekonomiese status van die gesin	139
4.2.2.2	Biografiese gegewens	141
4.2.2.3	Gegewens rakende die kognitiewe ontwikkeling van die kleuter	141
4.2.2.4	Gegewens rakende die perseptuele ontwikkeling van die kleuter	142
4.2.2.5	Gegewens rakende die motoriese ontwikkeling van die kleuter	142
4.2.2.6	Gegewens rakende die taalontwikkeling van die kleuter	142
4.2.3	Stand van kognitiewe ontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter: Inskakeling van die ASB	143
4.3	EMPIRIESE ONDERSOEK	143
4.3.1	Universum	143
4.3.2	Steekproef	144
4.4	VERWERKING EN INTERPRETASIE VAN DATA VAN DIE VRAELYS AAN DIE OUERS	144
4.4.1	Sosio-ekonomiese status	145
4.4.1.1	Onderwyskwalifikasies	145
4.4.1.2	Beroepstatus	146
4.4.1.3	Woonomstandighede	146
4.4.2	Biografiese inligting	147

4.4.3 Ouerlike bemoeienis met die kleuter	151
4.4.3.1 Opvoedingsprobleme in die milieu-benadeelde situasie	152
4.4.3.2 Skoolgereedheid van die kleuter	153
4.4.3.3 Tydsbesteding van werkende ouers	154
4.4.3.4 Ouerlike aanmoediging	156
4.4.3.5 Houding van die milieu-benadeelde ouer teenoor die kleuter	158
4.4.3.6 Ouerlike aandag-gee aan kleuters	158
4.4.4 Die kognitiewe ontwikkeling van die kleuter	161
4.4.4.1 Beskikbaarheid van stimuli in die milieu-benadeelde situasie	161
4.4.4.2 Ervaringsgeleenthede in die milieu-benadeelde situasie	164
4.4.5 Perseptuele ontwikkeling	165
4.4.5.1 Kleurpersepsie van die kleuter	165
4.4.5.2 Perseptuele waarneming van die kleuter	166
4.4.5.3 Visuele persepsie van die kleuter	168
4.4.5.4 Voorlees en vertel van stories	170
4.4.5.5 Luistervermoë van die kleuter	173
4.4.5.6 Begripsvorming van die kleuter	174
4.4.6 Motoriese ontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter	175
4.4.6.1 Speelplek van die kleuter	175
4.4.6.2 Fynmotoriese ontwikkeling van die kleuter	177
4.4.6.3 Vergelyking tussen die grootmotoriese en fynmotoriese ontwikkeling van die kleuter	180

4.4.7	Taalontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter	181
4.4.7.1	Kommunikasie tussen milieu-benadeelde ouer en-kleuter	181
4.4.7.2	Die kindervraag	182
4.4.7.3	Ouerlike bydrae tot die taalontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter	183
4.5	DIE AFNEEM EN INTERPRETASIE VAN DIE AANLEGTOETS VIR SKOOLBEGINNERS (ASB)	185
4.5.1	Inleiding	185
4.5.2	Toetsing	186
4.5.2.1	Bevindinge: 'n Eksemplariese toeligting	186
4.6	STATISTIESE VERGELYKING VAN VERWERKTE DATA VAN DIE VRAELYS MET DIE VAN DIE AANLEGTOETS VIR SKOOLBEGINNERS (ASB)	195
4.6.1	Waarneming (ASB- Toets 1)	195
4.6.2	Ruimtelike vermoë (ASB- Toets 2) en persepsie van posisie in die ruimte	196
4.6.3	Redenering (ASB-Toets 3)	197
4.6.4	Numeriese vermoë (ASB-Toets 4) en die begripsvorming van die kleuter	198
4.6.5	Gestalt (ASB-Toets 5)	198
4.6.6	Koördinasie (ASB-Toets 6)	199
4.6.7	Geheue (ASB-Toets 7)	199
4.7	SINTESE	200

HOOFSTUK 5:	RIGLYNE VIR DIE ONTWERP VAN 'N OUERBEGELEIDINGSPROGRAM VIR DIE KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE MILIEU-BENADEELDE KLEUTER	201
5.1	INLEIDING	201
5.2	DIE ONTWERP VAN DIE OUERBEGELEIDINGSPROGRAM: ENKELE FUNDAMENTELE RIGLYNE	201
5.3	RIGLYNE AAN DIE BEGELEIER	203
5.3.1	Bekendstelling en doel van die program	203
5.3.2	Die doel van die program	203
5.3.3	Prosedure	203
5.4	RIGLYNE VIR DIE OPSTEL VAN 'N BEGELEIERSHANDLEIDING: 'N KONSEP	203
5.5	SINTESE	215
HOOFSTUK 6:	SAMEVATTING, BEVINDINGE EN AANBEVELINGS	216
6.1	SAMEVATTING	216
6.2	BEVINDINGE	217
6.2.1	Woonomstandighede van die milieu-benadeelde kleuter	217
6.2.2	Opvoedingspeil van die ouers	218
6.2.3	Ouerlike bemoeienis	218
6.2.4	Kognitiewe ontwikkeling	219
6.2.4.1	Perseptuele ontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter	219
6.2.4.2	Die motoriese ontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter	220
6.2.4.3	Beskikbaarheid van stimuli in die milieu-benadeelde huis	220
6.2.5	Taalontwikkeling	222
6.3	GEVOLGTREKKING	223
6.4	AANBEVELINGS	223
6.5	LEEMTES VAN DIE ONDERSOEK	225
6.6	SLOTOPMERKING	225
BRONNELYS		226
OPSOMMING		240

LYS VAN TABELLE

Tabel 1	Skaal waarvolgens gesinne as milieu-benadeeld geklassifiseer word	140
Tabel 2	Onderwyspeil van milieu-benadeelde ouers	145
Tabel 3	Beroepstatus	146
Tabel 4	Woonomstandighede van respondente	147
Tabel 5	Huwelikstatus van respondente	148
Tabel 6	Werkstatus van moeder	148
Tabel 7	Werkstatus van vader	149
Tabel 8	Versorging van kleuter: Dagsorg	149
Tabel 9	Aantal kleuters per gesin	150
Tabel 10	Ouderdom van beide ouers	151
Tabel 11	Probleme met die opvoeding van die kleuters	152
Tabel 12	Grootste opvoedingsprobleem van die milieu-benadeelde ouer	153
Tabel 13	Ouer se seining in verband met die skoolgereedheid van die kleuter	153
Tabel 14	Tydsbesteding van beide werkende ouers	154
Tabel 15	Aktiwiteite wat ouer en kleuter saamdoen	155
Tabel 16	Aanmoediging om manipuleringsaktiwiteite te doen	156
Tabel 17	Aanmoediging om vrae te vra	157
Tabel 18	Die kind mag gesien maar nie gehoor word nie	158
Tabel 19	Te min aandag aan die milieu-benadeelde kleuter	159
Tabel 20	Behoefte aan inligting en kennis aangaande die skoolgereedmaking van die kleuter	160
Tabel 21	Behoefte aan meer inligting en kennis rakende sekere kognitiewe ontwikkelingsvaardighede	160
Tabel 22	Tipe speelgoed wat die milieu-benadeelde kleuter besit	162
Tabel 23	Besit die kleuter storieboeke	163
Tabel 24	Tipe leesstof beskikbaar in die milieu-benadeelde situasie	163

Tabel 25	Uitstappies waarop die milieu-benadeelde kleuter geneem word	165
Tabel 26	Vermoë van kleuter om kleure te benoem	166
Tabel 27	Ouers se begeleiding ten opsigte van kleurpersepsie	166
Tabel 28	Die visuele geheue van die kleuter	168
Tabel 29	Vormherkenning van die kleuter	169
Tabel 30	Visuele assosiasie van die kleuter	170
Tabel 31	Storielees aan die kleuter	171
Tabel 32	Storievertelling	172
Tabel 33	Blootstelling aan kinderstories deur middel van ander media	172
Tabel 34	Aandagtig luister van die kleuter	173
Tabel 35	Getalpersepsie van die kleuter	174
Tabel 36	Benoeming van die dae van die week	174
Tabel 37	Tydsbegrip van die kleuter	175
Tabel 38	Beskikbaarheid van binnenshuise speelruimte	176
Tabel 39	Speelplek van kleuters	177
Tabel 40	Die kleuter leer inkleur	177
Tabel 41	Besit van inkleurboek	178
Tabel 42	Die uitknip van prente	178
Tabel 43	Fynmotoriese vaardigheid van die kleuter	179
Tabel 44	Die kleuters help in die huis	179
Tabel 45	Die groot-en fynmotoriese ontwikkeling	181
Tabel 46	Gesels die ouer met die kleuter	182
Tabel 47	Die beantwoording en belangrikheid van die kindervraag in die milieu-benadeelde situasie	183
Tabel 48	Regstelling van taalfoute van die kleuter	184
Tabel 49	Resultate van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt om betroubaarheid van inligting aangaande die perseptuele ontwikkeling van die milieu-benadeelde kleuter te bepaal	196

Tabel 50	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 2 (ASB) en die persepsie van posisie in die ruimte	196
Tabel 51	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 3 (ASB) en die waarneming en visuele geheue van die milieu-benadeelde kleuter	197
Tabel 52	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 4 (ASB) en die begripsvorming van die kleuter	198
Tabel 53	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 5 (ASB) en die ruimtelike persepsie van die kleuter	198
Tabel 54	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 6 (ASB) en inligting aangaande die koördinasie van die kleuter	199
Tabel 55	Berekende waardes van Spearman se Korrelasiekoëffisiënt (r) tussen Toets 7 (ASB) en inligting aangaande die visuele geheue van die kleuter	199

LYS VAN DIAGRAMME

Diagram 1	Sektorkaart: Ouderdom van kleuters	150
Diagram 2	Staafdiagram: Ruimtelike-, visuele-, ouditiewe- en kinestetiese persepsie van die kleuter	167

SUMMARY

PARENTAL GUIDANCE OF THE MILIEU-DISADVANTAGED PRE-SCHOOL CHILD

by

WILNA VORSTER

SUPERVISOR: PROF. G. V FERREIRA

CO-SUPERVISOR: DR. S.S LE ROUX

DEPARTMENT: ORTHOPEDAGOGICS

DEGREE: PhD

The first aim of this study is to determine the level of cognitive development of the milieu-disadvantaged pre-school child. Guidelines are then provided for the design and implementation of a parental guidance programme, to empower the parent of the milieu-disadvantaged pre-school child in order to guide the child according to his distinctive educational needs.

Adequate becoming and learning at school entrance level require that the child be ready for school. Parental guidance of the pre-school child should take place in an ordered and systematic way to ensure school readiness, laying the ground work for long term success in the school environment. School readiness inter alia implies adequate cognitive development achieved through cognitive stimulation. The study or relevant literature clearly indicates that the milieu-disadvantaged parent is seldom able to fulfill in this need.

In this respect it is necessary to stress the importance of the family as the center of educational events. It is here where the moulding and guidance towards school readiness is primarily the responsibility of the parent and that the parent has to stimulate the cognitive development of the pre-school child, expose it to varied experiences and provide stimuli of intellectual nature.

Inadequate parental intervention due to a lack of educative knowledge and — skills leads to deprivation, resulting in developmental lags in the pre-school child. Eventually this leads to total cognitive restraint. It becomes evident that the milieu-disadvantaged parent, due to ignorance and illiteracy, does not realize the importance of his own input in the cognitive development of his child.

This study shows that the cognitive development of the milieu disadvantaged pre-school child has specific backlogs. It is clear that the parent has a need of knowledge regarding the educational and cognitive development of the preschool child. The parent seems to have a need of the following activities to promote:

- the perceptual-motor development of the child;
- numeracy and literacy;
- eye-hand coordination; and
- fine-motor skills.

The parent furthermore lacks knowledge about what can be expected of the child at a certain stage of development.

Parents who bring up children in a deprived environment, has a pressing need for educational knowledge and educational skills to optimise the pre-school child's development and school readiness. This study compiles guidelines in order to bring about a guidance programme for parents.

The following factors which exist in the milieu-disadvantaged situation, have been taken into consideration in the design of the parent guidance programme

- the developmental level of the parent:
- lack of stimulatory aids such as magazines, paint, books, educational toys; and
- cost and time involved in providing stimulative activities.

The following recommendations are put forward

- Refining and expanding guidelines for the formulation of parent guidance programmes by way of further research.
- Presentation of parent guidance programmes on a macro-level by way of macro-educational strategies.
- The school is co-responsible for a healthy community and should provide the facilities and expertise for the launching of parent guidance programmes.
- It is recommended that the necessary funds be made available in order to launch parent guidance programmes on a provincial and regional level, this is the Government's responsibility towards the South African population.

Key-words

Guidelines

Riglyne

Parental guidance programme

Ouerbegeleidingsprogram

Milieu disadvantaged

Milieu-benadeeld

Cognitive development

Kognitiewe ontwikkeling

Pre-school child

Kleuter

School readiness

Skoolgereedheid

Learning readiness

Leergereedheid

Parental guidance

Ouerbegeleiding

Educational knowledge

Opvoedingskennis

Educational skills

Opvoedingsvaardighede